

Enligt Eskimoernes uppgift måste dock några hafva uppnått fiskfloden. På vägen dit mötte de ingenstädes infödingar, ty den ledde genom menniskotoma nedjer, som denna årstid aldrig besökas. Ingen af Eskimoerne på King Williams-ö har sett sjöfolket på återtåget, utan man fann blott deras lik följande September. »De nedsjönko rundtom» förklarade en gammal Eskimoqvinna och detta uttryck passar fullständigt till den föreställning om deras död, som läget hos ett af de påfunna skeletten ingifver. Att Franklinfararne vintern 1847 och 1848 haft beröring med Eskimoerne, kan man lätt betvifla; ty M'Clintock och hans kamrater voro de första hvita män, som Eskimoerna på King Williams-ö sågo. 10

Men oafsedt den olyckligt valda stråten, bidrog äfven bristen på praktisk erfarenhet till manskapets undergång. För att med slädor göra längre resor i polarländerna, måste man på förhand på vissa afstånd anlägga förvaringsrum (caches) med lifsmedel, så att man den första sträckan af vägen tär blott på detta förråd. Vidare gäller det, att så litet som möjligt belasta slädarne. Men de olycklige släpade saker med sig, hvilka de i hvarje fall hade gjort bättre att lemna ombord. Vid skelettet af officeraren fann man en klädesborste. Renlighet är en stor dygd, men på andra sidan polarcirkeln besvärlig. Då löjtnant Pim efter upptäckten af nordvestliga genomfarten räddade besättningen på Investigator, trädde han ibland dem i Eskimodrägt med fullkomligt svartmåladt ansigte, emedan erfarenheten hade lärt, att hudens målande erbjöd ett förträffligt skydd för de bitande polarvindarne. Snyggt var detta icke men dock praktiskt. Släden med de tvenne skeletterna, hvilken knappt hade hunnit den första tredjedelen af vägen till fiskfloden, var fullpackad med sågar, filar, knifvar, nålar, tyger och annat kram, som ju förr dess hellre hade bort kastas bort. Vid sådana anstalter kunde slädfararens undergång efterhand icke uteblifva. Skulle ännu någon nära hoppet, att en eller annan räddat sig till någon Eskimostam och blifvit af den upptagen, så har M'Clintock i ett nyligen i London hållet föredrag med rätta förnekat hvarje sådan utsigt, emedan det vore omöjligt för en Europé att en längre tid lefva vid Eskimoernas lefnadssätt. Dessutom hafva 14 år förflutit, sedan Franklin lemnade England. En längre vistelse under höga breddgrader är isynnerhet för sydlänningars sundhet högst skadlig; för öfrigt var det redan skörbjuggspatienter, som begåfvo sig från fartygen, hvarföre de ej hade kunnat af Eskimoerna påträffas annorlunda, än i det största elände. 20 30

J. V. S. 40

66 OM TVÅ REPLIKER.

Litteraturblad n:o 9, september 1860

I Helsingfors Tidningar hafva visat sig icke mindre än tvenne repliker mot litteraturanmälan i detta blads Majhäfte. De gälla Hr J. W. Murman's skrift *Setän opetuksia sielun wiljelyksestä* och Hr A. Liljenstrand's *System af samfundsekonomin's läror* och härröra från de resp. författarene. 50

Ingen läsare torde i vår anmälan af dessa skrifter funnit annat, än samma välvilliga bemödande att göra dem för allmänheten kända, som ligger till grund för bladets litteraturanmälanden öfverhufvud, och som af naturliga skäl isynnerhet tages i anspråk af den inhemska litteratu-

rens både anmälare och läsare. Det har skett högst sällan, att vi tadlande recenserat någon skrift. Ty hvad utländsk litteratur angår, måste det ligga i bladets plan, att anmäla endast sådant, som i högre grad förtjenar den större bildade allmänhetens uppmärksamhet. Och den klena inhemska bör med allt öfverseende göras känd, såsnart den blott eger någon förtjenst. Vi skulle också tro, att hvarje billig läsare haft skäl att vara belåten med den flit, hvarmed vi tagit kännedom om denna litteraturs alster, och den omsorg, hvarmed vi bjudit till att afvinna dem någon för läsaren intressant sida. Hvad som i densamma icke utan en tadlande kritik kunnat omnämnas, hafva vi helst med tystnad förbigått. Och icke sällan skall man finna, att vi hellre, än att nagelfara med en skrifts innehåll, till anmälan af densamma tillagt något upplysande resonnement i ämnet i allmänhet, lemnande tillämpningen och bedömandet åt bokens läsare. Äfven då vi något anmärkt mot det ena eller andra i en skrift, har detta skett i denna litteraturs och resp. författares intresse. Endast den, som några år försökt sköta en sådan litteraturanmälares kall, kan få en föreställning om svårigheterna dervid. Oberäknadt mödan att läsa kända saker, som man på femtie håll finner bättre framställda, har man att kämpa med svårigheten, att dock kunna säga några ord om en såbeskaffad produkt, af hvilken anmälaren ingenting haft att lära, i hvilken ingenting snillrikt tänkt eller snillrikt sagdt, ofta icke ens någon värma i intentionen och stilen lifvat hans sinne. När man då likväl rekommenderar skriften i förhoppning, att den skall vara den ena eller andra läsaren till gagn, som kanske eljest ingenting läser, och hvars tillgång till den dyrare utländska litteraturen är ringa, när man uppsöker hvarje anledning att loforda, tilläggande någon anmärkning, för att om möjligt lifva läsarens intresse, då borde en klok författare förstå att vara belåten, – om också icke tacksam. Lyckligtvis finnes i allmänhet åtminstone den klokhet, att en sårad författarefåfånga icke offentligen bryter lös. Men vi hafva väl äfven erfarit exempel på motsatsen.

Herrar Murman och Liljenstrand kunna, vi upprepa det, i sanning ingendera klagas deröfver, att icke samma välvilliga och lofordande uppmärksamhet kommit deras opera till godo, som öfrigt i detta blad anmäld inhemska litteratur. Och likväl har det behagat båda, att falla öfver oss med en arghet, som af ingenting kan ursäktas, om den också ur öfverdrifna författare-pretensioner kan förklaras.

Låt vara, att vi skulle misstagit oss om meningen i Hr Murman's psykologiska försök. Det kunde väl hända, att vi af brist på tid och intresse helt flygtigt genomögnat äfven ett så verldsvigtigt opus, som Hr M:s rhapsodistiska berättelse om psykologi och pedagogik. Hr M. hade då haft tillfälle att utlägga *sin* mening i detta blads spalter, som ingalunda skulle varit för honom stängda, om han eljest icke önskade bringa oblyga tillmälen mot dess redaktion till en annan publik, än den, som tagit notis om vår anmälan. Han kunde också hafva helt beskedligt rättat våra misstag, hvar helst han fann det för godt. Vanlig anständighet skulle bjudit honom iakttaga någon måtta mot en referent, som lofordande rekommenderat hans skrift och vändt sina anmärkningar endast mot den ståndpunkt, i allmänhet, hvilken Hr M. har gemensam med många, – vare det med förlof sagdt – hvilkas skoremmer Hr M. icke är värdig upplösa.

Men Hr M. hade också kunnat hysa någon tvekan, om han icke möjligen sjelf eger alltför liten insigt, för att fatta sin ståndpunkts brister: han hade kunnat antaga, att undertecknad i det ämne, Hr M.

gifvit sig att framställa, verkligen är så hemmastadd, att misstag angående Hr M:s ståndpunkt icke lätt vore honom möjligt, och att Hr M:s stora arbete af honom kunde förstås, utan att just erfordra årslånga studier.

Hr M. har icke valt hvarken det ena eller andra. Han tager för afgjort, att han sjelf står högt öfver de »antiquerade åsichter», vi tillagt honom, och att endast vårt flygtiga studium af hans opus är orsaken till, att vi icke kunnat fatta hans ståndpunkt på den moderna vetenskapens höjd.

Hvad är det då, som i vår anmälan skulle vara origtigt och innehålla en orättvisa mot Författaren? Jo, vi hade ställt Förf. bland de psykologer, som utan vidare uppräknat och beskrifva vissa själen tillhöriga förmågor, själsförmögenheter, och fatta uppfostran och bildningen såsom en utveckling af dessa »färdiga» förmågor.

Förf. säger nu sin lära vara den: att människosjälens idé är »en lifsprincip, som sträfvar liksom med en medveten drift till att förverkliga sig i ett tänkande, kännande och viljande väsende», och förklarar sig i ifrågavarande skrift hafva enkelt hållit sig till frågan: »huru skola de till själens idé hörande möjligheterna lättast befordras till verklighet.»

Det visar sig här af, att Hr M. icke har bestämdare reda på betydelsen af, hvad han sjelf lärer, och att han derföre icke heller förstått vår anmärkning.

Det är nemligen just detta, att han uppräknar »möjligheterna», förmågorna, själsförmögenheterna, såsom gifna, »färdiga», som vi anmärkt. Hr M. behagade observera, att vi icke påstått honom antaga människans andliga *verksamhet* såsom något gifvet och färdigt. En så absurd åsigt kan ingen gerna hysa och uttala, då erfarenheten så klart lärer, att denna verksamhet itiden utvecklas. Det är blott förmågan, möjligheten dertill, Hr M. och mången med honom utan vidare uppräknar såsom gifven, färdig.

Om Hr M. tror något vara utträttadt dermed, att han förlägger förmågorna i, hvad han kallar idén, så må han vara lycklig i sin tro. Hvar och en, som i dessa ämnen något tänkt, inser lätt, att det är likgiltigt, om Hr M. *försäkrar*: dessa själsförmögenheter, hvilka här uppräknas, eger människan derföre, att tänkandet, viljandet, kännandet höra till själens idé. Det är uppenbart detsamma, hvar möjligheterna antagas vara gifna, om i själen eller i det, som Hr M. kallar idén – hvilken, i förbigående sagdt, i Hr M:s uppfattning är precis detsamma, som den af möjligheter sammansatta själen.

Något annat skulle det varit, om Hr M. sökt bevisa själsförmögenheternas förnuftiga nödvändighet och alltså, att de äro just dessa uppräknade, inga flera eller färre. Men en sådan bevisning kan icke komma ifråga, så länge man betraktar själsverksamheten såsom grundad i förmågor. Det är också gifvet, att dessa förmågor sålunda blifva icke blott »möjligheter», utan *krafter*, hvilka såsom sådane skola vara till före all kraftyttring, all verksamhet.

Äfven den i psykologin mindre bevandrade läsaren kan lätt inse det nebulösa i föreställningen om t. ex. känslan för det rätta såsom förmåga hos en individ, hvilken ännu icke lärt, hvad rätt och orätt är. Vill man inskränka förmågan till en blott möjlighet hos själen, att någongång i tiden lifvas af känsla för, hvad rätt är, så omfattar man en ännu mera tom abstraktion. Icke ens fantasin har någon bild för en sådan möjlighets tillvaro. Hr M., såsom författare i psykologin, borde väl hafva hunnit till den insigt, att t. ex. åskådandet kan sägas innebära

föreställandets möjlighet, driften begärets o. s. v. Möjligheten har sålunda fattad en bestämd tillvaro. Men att tala om en blott möjlig känslas, viljas m. m. tillvaro i motsats mot den verkliga (verksama) känslan och viljan, är att tala om, hvad som icke är till.

Men ehuru betraktelsesättet icke uthåller en sträng vetenskaplig pröfning, är det icke desto mindre högst populärt att föreställa sig själen som en sammanfattning af möjligheter, anlag och förmågor. Mängden finner det beqvämt, att betrakta anden på samma vis som en stock eller en sten. Stenen, menar man, finnes der och har en mängd egenskaper – är förtvifladt hård att bita i, respektabelt tung o. s. v. Att icke ens af stenen något blir kvar, om man borttager alla dess egenskaper, derom har den vanliga föreställningen intet medvetande. Man uppfattar nu anden på samma vis och finner det *naturligt*, att den är, hvad den är, och dessutom *har* den ena och andra förmågan.

Detta populära föreställningssätt kan också hafva sitt värde. När själsförmögenheterna uppräknas och beskrivas, har man i uppfostran något att hålla sig till. Det gagnar i hvarje fall att erinra, att vid undervisningen icke blott minnet bör anlitas, utan äfven tanken, icke heller ensidigt denna, utan äfven åskådningen och fantasin tagas till hjälp. Sådana påminnelser hafva sitt gagn, äfven om man icke kan definiera, hvad själen är, eller berätta, hvar hon sitter.

Ur sådan synpunkt ansågo vi det onödigt, att underkasta Hr M:s opus någon kritik. Vi gjorde blott en anmärkning mot detta föreställningssätt i allmänhet. Skulle vi anat, att Förf. hade anspråket, att skriften bör betraktas som ett vetenskapligt verk – ja då hade den säkert alls icke blifvit anmäld i detta blad.

Hr M. vänder sig för det andra mot den af oss yttrade önskan, att han i den pedagogiska afdelningen skulle upptagit några råd och föreskrifter äfven i afseende å den lekamliga barnavården. Då nu Hr M. icke gittat ur skriften citera en enda sådan lärdom, är det minst sagdt oblygt, att han vill tillbakavisa vår anmärkning såsom falsk med uppgiften, att han talat om den lekamliga uppfostrans vikt. Ju viktigare han funnit den vara, desto mindre hade han bort underlåta, att lemna några föreskrifter för desamma.

Men Hr M. har bevisat sin ringa blyghet äfven i sina tillmälen mot oss. Det är ännu litet, att han taxerar oss för »maklighet», »godtycke» bristande »samvetsgrannhet» o. s. v. Allt detta anstår visst Hr Murman förträffligt! Han fordrar dertill helt kategoriskt, att vi skola medgifva oss ega alla dessa fel och lyten. Han lägger oss det till last, att dylika medgifvanden icke i detta blad äro vanliga! Verkligen Hr Murman? – Tillåt oss ödmjukast förklara, att vi ämnade tilltala Titulus och hans medreplikant med rubriken: »Ju armare, dess argare», – men att vi dock underlåt it det.

Om Hr Liljenstrand's replik hafva vi föga att speciellt tillägga, utan bedja vi Hr L. hafva godheten ur det redan anförda upptaga, hvad han kan anse passande för sin situation. Hr L. har icke fördelen att skriva lika redigt, som Hr Murman; och en diskussion med honom skulle derföre förutsätta alltför mycket tålmod hos bladets läsare.

Beklaga måste vi, att Hr L. hyser en så låg uppfattning af sin vetenskap, att han förklarar den vara endast och allenast empiri. Skulle så vara, hade man i sanning ganska litet, att af nationalekonomin lära. För att lära hushålla så, som far och farfar gjort, behöfves ingen vetenskaplig teori. Men skulle nationalekonomin förmå verka reformerande, lära, hvad som bör ske, icke blott berätta om, hvad som skett

och sker – såsom vi verkligen hålla före, att den det förmår –, då är den ingen blott empirisk vetenskap. Det var t. ex. icke på erfarenheten Adam Smith stödde sin lära om frihandeln.

I fråga om, hvad system är, torde vi alltid komma att blifva af annan tanke än Hr L., hvars beskrifning derpå redan är så ovetenskaplig, som en sådan vara kan.

Vårt resonnement om nationalekonomins ståndpunkt har Hr L. icke förstått. Hr L. följer deras spår, som i nationalekonomin utgå från naturtillståndet, utan att han har medvetande derom. Vår tanke åter är, att denna vetenskaps föremål är att begripa, hvad nationalförmögenhet är, således att begripa det civiliserade samhällskickets ekonomi. Troligen kommer äfven i Hr L:s s. k. »Samfundsekonomi» att talas om t. ex. krediten, bankväsendet, penningen; men att allt detta icke hörer till hvarje *samfunds* ekonomi, t. ex. icke till familjens, borde med ringa mått af eftertanke vara klart. Krediten t. ex. kan anlitas mellan familj och familj, men icke inom familjen, dennas medlemmar emellan. För öfrigt få vi erinra, att vi ingenstädes prisat systemet hos Adam Smith, utan blott framhållit hans uppfattning af nationalekonomins föremål såsom den i vår tanke riktiga, den enda, vid hvilken en systematisk framställning kan ega rum. Denna åsigt är också ingalunda ny.

Sagde resonnement angick, såsom hvarje läsare funnit, icke Hr L:s privatåsigt, hvilka föga torde göra anspråk på att reformera vetenskapen, utan ett betraktelsesätt, som bland nationalekonomer är nog allmänt. Ett bedömande öfver princip och system anstår oss, skulle vi tro, nästan med samma rätt och auktoritet, som det anstår Hr Liljenstrand. När Hr L. förmår säga, hvilket kapital, som icke är egendom, och hvilken egendom, som icke har bytesvärde, då skola vi medgifva, att han vederlagt de i ämnet af oss anförda satser. Det af honom utlagda exemplet, att ett uppsupet fat bränvin, som vållat suparens död, icke är produktivt användt, – dess anförande är ett yxskaf till god dag. Hr L. synes vilja bevisa, att all egendom *kan* gagnlöst, ja menniskan till förderf förstöras. Men hvartill den bevisningen skall tjena, förmår väl ingen klok människa inse.

Hr L:s många högst simpla utfall skola vi taga i liqid för vår vänliga anmälan af hans bok. Vi hafva icke kunnat finna, att någon annan skänkt den någon offentlig uppmärksamhet. Men Hr L. synes likasom Hr Murman förmoda, att genomläsandet och anmälandet af så utmärkta skrifter skall lyckliggöra hvar man. Och de tro sig böra med knifven på strupen tvinga folk att erkänna sina arbetens förträfflighet. Ehuru litet de från vår sida förtjena det, vilja vi dock gifva dem den lärdom: att en författare väl må söka bevisa sina uppgifters eller yttrade åsigtens riktighet, när denna i en kritik blifvit ifrågasatt; men försvarar han sin bok mot ett bedömande af dess värde, betar han sig som en narr.

J. V. S.

67 ITALIENSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 10, oktober 1860

Vid meddelandet af notiser rörande denna litteratur åberopa vi, hvad i senaste årgång N:o 7 om dessa meddelanden blifvit anfördt. De skola tjena till att gifva en bild af det intellektuella lifvet och verksamheten i Italien. Endast i Tyskland och Frankrike känner man något af Italiens